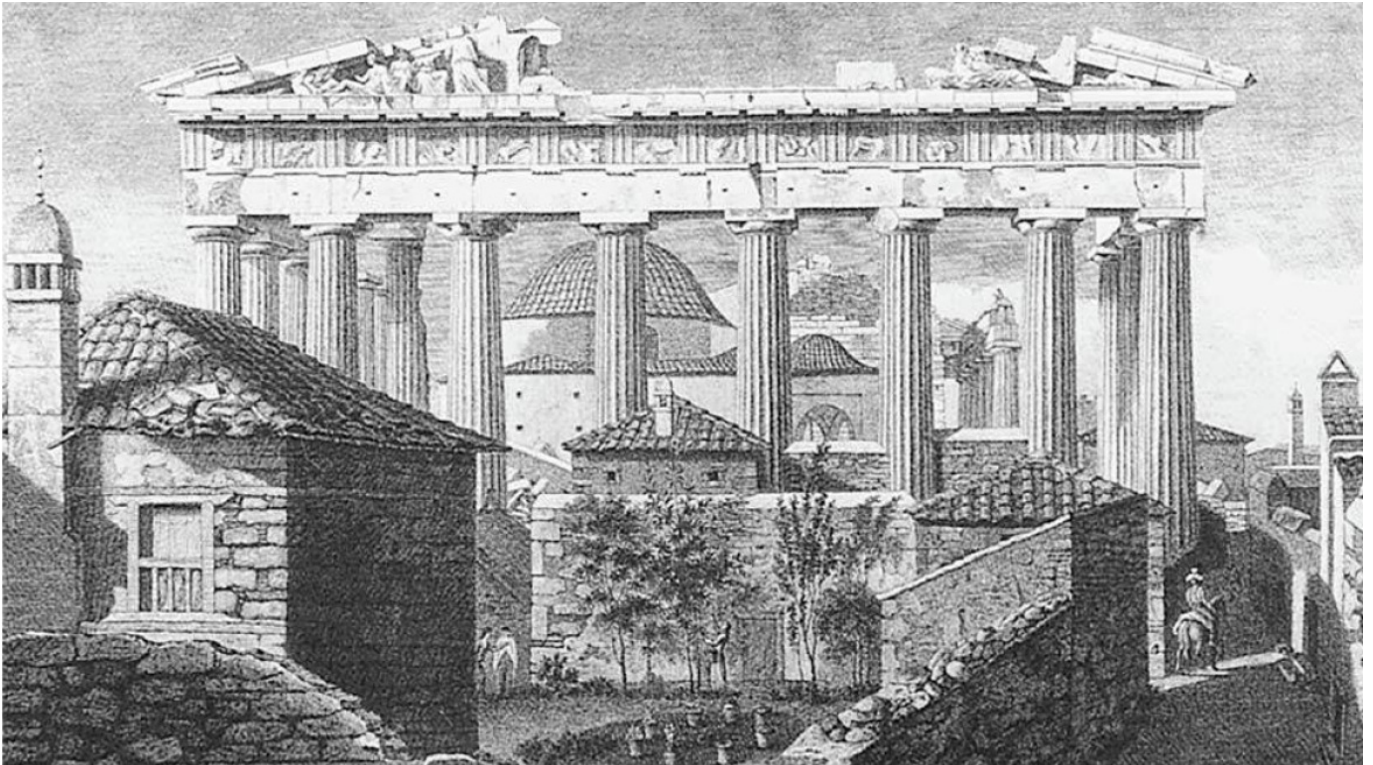


Παναγία ἡ Ἀθηνιώτισσα

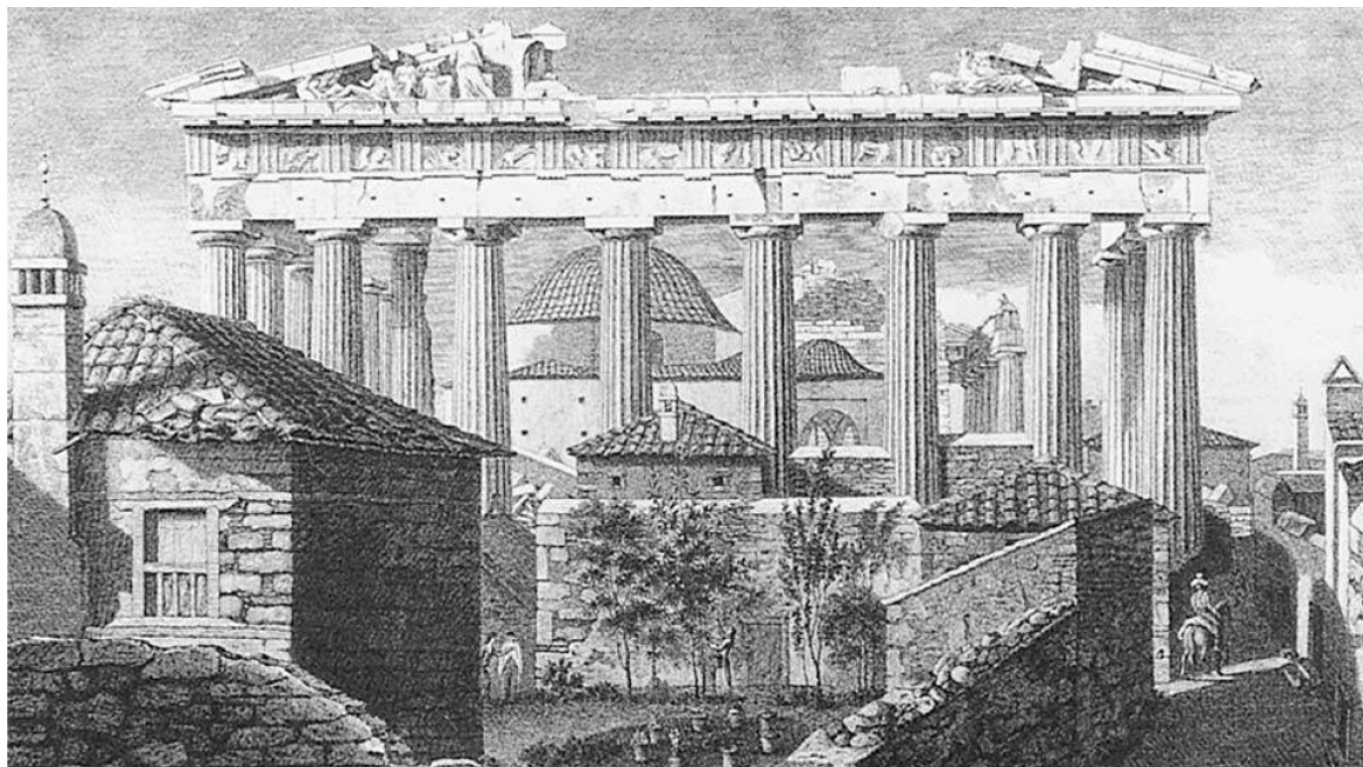
[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Θεολογία και Ζωή](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)



Ἡ Παναγία τοῦ Παρθενῶνα τῆς Ἀκροπόλεως

Ἐνα πανελλήνιο προσκύνημα ἦταν ἡ Παναγία ἡ Ἀθηνιώτισσα, ἡ ἐκκλησία πού στεγαζόταν μέσα στὸν Παρθενῶνα τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἱστορίας του, ὁ Παρθενῶνας ὑπῆρξε χριστιανικὸς ναός. Ἀπὸ τὸ 500 ὡς τὸ 1450, γιὰ κάτι λιγότερο ἀπὸ μία χιλιετία, ὁ ναὸς τῆς παρθένου Παλλάδας λειτούργησε ὡς ναὸς τῆς Θεοτόκου Παρθένου καὶ ὑπῆρξε θρησκευτικὸ προσκυνηματικὸ κέντρο μεγάλης σημασίας καθ' ὅλη τὴν ἱστορία τοῦ Βυζαντίου. Προσκυνητὲς ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ γενικότερα ἀπὸ ὅλον τὸν Ὀρθόδοξο κόσμο συνέρρεαν στὸν Ἱερὸ Βράχο, ὡς προσκυνητὲς στὴν Θεοτόκο. Τὸ κύρος τοῦ ναοῦ ἦταν πολὺ μεγάλο, ἀφοῦ ἀκόμη καὶ ὁ Βασίλειος Β΄ Βουλγαροκτόνος γιόρτασε τὴ νίκη του κατὰ τῶν Βουλγάρων στὴν Παναγία Ἀθηνιώτισσα. Μάλιστα, προσέφερε στὴν Παναγία ἕνα χρυσὸ ἀγριοπερίστερο.



Ένα από τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα σημεῖα τῆς μετατροπῆς τοῦ ἀρχαίου ναοῦ σὲ χριστιανικό εἶναι, πὼς δὲν ἐπῆλθαν ριζικὲς ἀλλαγὲς στὸ ἐξωτερικὸ μέρος του. Τὰ ἀετώματα δὲν σκεπάστηκαν – ἀφέθησαν ὡς εἶχαν. Ὁ περίφημος φόβος τῶν “δαιμονικῶν” ἀρχαίων θεῶν, ἀπ’ ὅ,τι φαίνεται, δὲν περιελάμβανε τὴν Ἀκρόπολη. Οἱ Χριστιανοὶ ἔδειξαν ἔμπρακτα τὸν ἀπαιτούμενο σεβασμὸ τους ἀπέναντι στὸ ἱστορικὸ αὐτὸ μνημεῖο τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων καὶ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες ἐφεξῆς, ὁ Παρθενὼν διατηρήθηκε σχεδὸν ἀνέπαφος καὶ ἡ μορφή του παρέμεινε βασικὰ ἀναλλοίωτη. Τὸ 334 π.Χ., ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἀνέθεσε στὸ ἀνατολικὸ ἐπιστύλιο ἀσπίδες ἀπὸ τὰ λάφυρα τῆς νίκης του ἐπὶ τῶν Περσῶν στὸν Γρανικὸ ποταμὸ (τὸ μαρτυροῦν οἱ ὀρθογώνιες ὀπὲς ποὺ σώζονται στὸ ἐπιστύλιο). Στὰ χρόνια τῆς Ρωμαϊοκρατίας (61 μ.Χ.), οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέθεσαν στὸ ἴδιο σημεῖο ψήφισμα πρὸς τιμὴν τοῦ Νέρωνος, (σώζονται οἱ ὀπὲς γιὰ τὴ στερῆση τῶν χάλκινων γραμμάτων), γιὰ νὰ κερδίσουν τὴν εὐνοία τοῦ αὐτοκράτορα. Κατὰ τὴν ὕστερη ἀρχαιότητα, μετὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ, σὲ μία δυσπροσδιόριστη γιὰ μᾶς ἐποχὴ, τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σηκοῦ καὶ τμήματα τῶν κιόνων τῆς περιστάσης ὑπέστησαν σοβαρὲς ζημιὲς ἀπὸ πυρκαγιὰ (ἴσως ἐξαιτίας τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Ἑρούλων στὴν Ἀθήνα, τὸ 267 μ.Χ.) εἴτε ἀπὸ σεισμό.

Τὸν 5ο αἰ. ὁ Παρθενὼν μετατράπηκε σὲ τρίκλιτη χριστιανικὴ βασιλική, ἀφιερωμένη ἀρχικὰ στὴν Ἁγία Σοφία καὶ ἐν συνέχειᾳ (στὰ μεσοβυζαντινὰ χρόνια) στὴν Παναγία τὴν Ἀθηνιώτισσα.

Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, πάντως, καθαγιαστικὴ καὶ ὀρίστηκε νὰ λέγεται «καθολικὴ ἐκκλησία Ἀθηνῶν». Σὲ ἀνώνυμη χειρόγραφη περιήγηση τοῦ 15ου αἰῶνα, ποὺ βρίσκεται στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βιέννης, ἀναφέρεται, ὅτι «ὁ ναὸς τῆς Θεομήτορος ποὺ βρίσκεται στὴν Ἀκρόπολη οἰκοδομήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀπολλώντα καὶ τὸν Εὐλύγιο», οἱ ὅποιοι, ὅπως ξέρουμε, ἦταν σύγχρονοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ Τιβερίου Β΄ ἀντίστοιχα.

Ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 6ου αἰῶνα καὶ μετὰ, ἄρχισαν νὰ κηδεύονται γύρω ἀπὸ τὸ ναὸ οἱ νεκροὶ τῶν κληρικῶν, ἐπισκόπων καὶ ἄλλων. Σὲ ἀνασκαφὴς ποὺ ἔγιναν τὸ 1836, βρέθηκαν πολλὰ μνήματα χριστιανικοῦ κοιμητηρίου καὶ μία μαρμάρινη ἐπιγραφή «τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν», καθὼς καὶ χάλκινα νομίσματα τῶν βασιλέων Ἰουστινιανοῦ καὶ Ἰουστίνου Β΄ καὶ μερικὰ χρυσὰ τοῦ Τιβερίου Β΄ τοῦ Θρακός.

Πλέον, ἐκτὸς ἀπὸ μάρμαρο, στολίστηκε μὲ εἰκόνες καὶ ψηφιδωτὰ, βυζαντινὲς τοιχογραφίες καὶ εἰκόνες. Ἡ ἀνατολικὴ εἴσοδος τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ κλείστηκε καὶ ὁ πρόναος ποὺ ἔγινε τὸ ἅγιο βῆμα ὑψώθηκε κατὰ ἓνα σκαλοπάτι πάνω ἀπὸ τὸ παλαιὸ ἔδαφος. Ἡ ἁγία τράπεζα ἦταν σκεπασμένη μὲ πεντελικὸ μάρμαρο καὶ στηρίζονταν ἐπάνω σὲ τέσσερις μικροὺς κίονες ἀπὸ πορφυρίτη μὲ μαρμάρινα καὶ ἐπίχρυσα κιονόκρανα κορινθιακοῦ ρυθμοῦ. Ὑπερθεν αὐτῆς αἰωρεῖτο χρυσὴ περιστέρα, ποὺ παρίστανε τὸ ἅγιο πνεῦμα, καὶ πίσω ἀπὸ τῆς κατασκευάστηκε μαρμάρινη ἀψίδα βυζαντινοῦ ρυθμοῦ. Στὶς δυὸ πλευρὲς τῆς μεγάλης κόγχης τοῦ ἱεροῦ, κτίστηκαν ἄλλες δυὸ μικρότερες, πρὸς βορὰ γιὰ τὴν προσκομιδὴ τῶν τιμίων δώρων, ἐνῶ πρὸς νότο γιὰ τὰ σκευοφυλάκια, στὰ ὅποια ἐναποτίθονταν τὰ ἱερὰ σκεύη, ἄμφια καὶ λειτουργικὰ βιβλία.

Στὸ βάθος τῆς ἀψίδας καὶ στὸ μέσο τῆς ἡμικύκλιας ἐξέδρας, ὑψώνονταν ὁ ἐπισκοπικὸς μαρμάρινος θρόνος. Ὁ ἀρχαῖος ὀπισθόδομος μετασχηματίστηκε σὲ νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας, ποὺ συνδέθηκε μὲ τὸν σηκὸ μὲ τρίφυλλη θύρα καὶ ὁ ναὸς γέμισε μὲ τοιχογραφίες. Ἡ παλαιὰ καὶ εὐρεία εἴσοδος διατηρήθηκε ὡς μεγάλη πύλη. Ἄλλοῦ ἔστεκαν κολῶνες ἀπὸ ἴαση. Διέθετε ἄμβωνα καὶ κωδωνοστάσιο, τὸ ὁποῖο μάλιστα ἐξεῖχε ἀπὸ τὴν ξύλινη στέγη τῆς βασιλικῆς, ἡ ὁποία στηριζόταν στὸν σηκὸ τοῦ κλασσικοῦ ναοῦ τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς.

Ἡ χρυσὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας ἔστεκε σὲ μία κόγχη ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἱερό, στολισμένη μὲ χιλιάδες ψυφίδες, τὶς λεγόμενες χρυσόπετρες. Στοὺς τοίχους τοῦ ὀπισθόδομου,

σώζονται ακόμα και σήμερα άμυδρά λείψανα βυζαντινών εικόνων. Στην έκκλησία αυτή έκαιγε λυχνία άσβεστη, ή όποία ύπήρχε στο ναό από την άρχαία έποχή, για την όποία ό Πausanias αναφέρει, ότι έκαιγε μπροστά στο άγαλμα τής Άθηνάς. Το έτος 946, ό Όσιος Λουκάς, σε παιδική ήλικία προσκύνησε στο ιερό τής Θεοτόκου στην Άκρόπολη και παρέμεινε στην Άθήνα ένδυθείς το μοναχικό σχήμα. Αναφέρεται επίσης, ότι ό όσιος Νίκων, το έτος 980, στην περιοδεία του από την Άθήνα, άνέβηκε στην Άκρόπολη και έκανε κήρυγμα από το ναό.

Υπάρχουν και γραπτές πηγές για τή μετατροπή του Παρθενώνα σε ναό. Σε δυο κείμενα γνωστών μητροπολιτών, αναφέρονται έργασίες που έγιναν κατά τον 12ο αιώνα. Στον έπικήδειο για τον Νικόλαο Άγιοθεοδωρίτη (1166-75), ό άνιψιός του αναφέρει, ότι «...έμεγάλυνε την μητρόπολιν των Άθηνων ... άνεγείρας οίκους κάλλος και μέγεθος έχοντες...» «και πολλῶ χρυσίῳ έδειξε μαρμαίροντα...» τον Παρθενώνα.

Το δεύτερο κείμενο είναι ένα ποίημα του Μιχαήλ Χωνιάτη, στο όποιο, άπευθυνόμενος στη Θεοτόκο, λέει «..έκάλλυνά σου τον ναόν ... έπιπλα τιμήεντα και σκεύη φέρω».

Ό Χωνιάτης πρόσφερε έπιπλα και λειτουργικά σκεύη. Του άποδίδουν επίσης την τοιχογράφηση του ναού, τα λείψανα τής όποίας μπορεί να χρονολογηθούν στον προχωρημένο 12ο αί. Όσο για το ψηφιδωτό τής Παναγίας, που πιστεύεται ότι κοσμοῦσε την κόγχη του ιεροῦ, άσφαλῶς άνήκε στην ίδια περίοδο. Άν πράγματι ήταν αυτό που είδαν στον θόλο του ιεροῦ οί περιηγητές του 17ου αιώνα, Spon και Wheler, πριν από την έκκρηξη του ναού από τα στρατεύματα του Μοροζίνι (1687).

Στά 1018, ό αυτοκράτορας του Βυζαντίου Βασίλειος Β΄ ό Βουλγαροκτόνος, μετά τις νίκες του έναντίον των Βουλγάρων, έπισκέπηκε την Άθήνα και προσκύνησε την Παναγία, έκόσμησε δε την έκκλησία με λαμπρά και πολυτελή άναθήματα, τής όποίας ή άκτινοβολία έξακολουθοῦσε να είναι μεγάλη.

Με την κατάκτηση του Βυζαντίου από τους Σταυροφόρους, κατά την διάρκεια τής Δ΄ Σταυροφορίας (1204), ή έκκλησία συλήθηκε και έπειτα μετατράπηκε σε καθολική έκκλησία, υπό την όνομασία «Σάντα Μαρία ντι Ατένε». Άργότερα, υπό την άνάληψη τής διακυβέρνησης τής Άθήνας από τή δουκική οίκογένεια των De la Roche, ό ναός άφιερῶθηκε στη Notre Dame και στη νοτιοδυτική του γωνία χτίστηκε ψηλό κωδωνοστάσιο. Έπειτα από την κατάληψη τής Άθήνας από τους Τούρκους του Μωάμεθ Β΄ του Πορθητοῦ το 1458, ό Παρθενών μετατράπηκε σε τζαμί, το δε φραγκικό κωδωνοστάσιο σε μιναρέ.

Παρά τις κατά καιρούς άλλαγές και τις καταστροφές που υπέστη, το κτίριο

διατηροῦσε ὡς τὸν 17ο αἰ. τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ συνοχῆ καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πλαστικοῦ τοῦ διακόσμου. Μόλις τὸ 1687, μεσοῦντος τοῦ Β΄ Ἑνετο-τουρκικοῦ πολέμου, ὀβίδα τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ Morosini ἔπεσε στὸν Παρθενῶνα, ὅπου οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἐγκαταστήσει πυριτιδαποθήκη, προξενώντας τὴν ἀνατίναξη τοῦ ναοῦ καὶ ἐκτεταμένες καταστροφές στὸ γλυπτό τοῦ διάκοσμο.

Στρατηγὸς τῶν στρατηγῶν, ἡ Παναγία, ἡ Κυρία Θεοτόκος, προστατεύει τοὺς πιστοὺς της - ὅπως καὶ ἡ θεὰ Ἀθηνά τοὺς Ἀθηναίους - σὲ κάθε δύσκολη στιγμή τῆς ζωῆς τους. Βρίσκεται ἐκεῖ πάντοτε κοντά τους. Τὸ 626, στὴν πολιορκία τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπὸ Ἀβάρους καὶ Πέρσες, οἱ πιστοὶ ποὺ ἔχουν συγκεντρωθεῖ στὴ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ θὰ δοῦν ξαφνικὰ μπροστὰ τους τὴν Παναγία νὰ ἔχει ἀπλώσει προστατευτικὰ τὸ πέπλο της πάνω ἀπὸ τὴν πόλη (θυμηθεῖτε τὸν πέπλο τῆς Ἀθηνᾶς στὰ Παναθήναια). Καὶ ἡ μεγαλύτερη ἀπόδειξη: «Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῶ τὰ νικητήρια» ψάλλουν οἱ πολιορκημένοι χριστιανοὶ στὴν τελευταία λειτουργία τῆς Ἀγίας Σοφίας, τὸ 1453.

Πηγή: agiazoni.gr